

Tranzacția, act procesual de dispoziție al părților

The transaction, procedural act of disposition of the parties

Jud. **Ioana-Anamaria FILOTE-IOVU***
Judecătoria Sectorului 2 București

Abstract

The principle of availability in civil proceedings is expressed through a number of rights, including the right of the parties to conclude a transaction, which is the agreement or judicial contract of the parties, in order to end an existing lawsuit by which they make concessions. or waive each other's rights, or by transferring rights from one to another.

In this study, the author aims to analyze the theoretical and practical importance of the procedural act of disposition, through which the parties negotiate directly, including highlighting the substantial procedural features of this agreement.

Keywords: *the principle of availability; conditions; causes of nullity; effects of the transaction; remedies; comparative law.*

Rezumat

Principiul disponibilității în procesul civil este exprimat printr-o serie de drepturi, printre care și dreptul părților de a încheia o tranzacție, care reprezintă învoiala sau contractul judiciar al părților, în scopul de a pune capăt unui proces existent, prin care ele își fac concesii sau renunță reciproc la drepturi, ori prin transferul unor drepturi de la una la alta.

În acest studiu, autoarea își propune să analizeze importanța teoretică și practică a actului procesual de dispoziție, prin care părțile negociază în mod direct, inclusiv cu evidențierea particularităților substanțial-procesuale ale acestui acord.

Cuvinte cheie: *principiul disponibilității, condiții, cauze de nulitate, efectele tranzacției, căi de atac, drept comparat.*

I. Principiul disponibilității în procesul civil

În art. 5-23 din Capitolul II intitulat „Principiile fundamentale ale procesului civil” al Titlului preliminar „Domeniul de reglementare al Codului de procedură civilă și principiile

* ioana_filote1@yahoo.com_

fundamentale ale procesului civil” din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă¹ sunt enumerate regulile de bază ale procesului civil, ce guvernează atât faza judecătii, cât și faza executării silite.

Acestea sunt următoarele: dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil (art. 6), principiul legalității (art. 7), al egalității (art. 8), al disponibilității, al buneicredințe (art. 12), dreptul la apărare (art. 13), principiul contradictorialității (art. 14), al oralității dezbaterilor (art. 15), al nemijlocirii (art. 16), al publicității (art. 17), limba desfășurării procesului (art. 18), principiul continuității (art. 19) și rolul judecătorului în aflarea adevărului (art. 22).

Constatăm din enumerarea anterior expusă că, printre principiile fundamentale ale procesului civil, un loc important îl ocupă principiul disponibilității, specific procesului civil, consacrat de art. 9_C. pr. civ., precum și explicit sau implicit, de alte dispoziții legale, precum art. 22 alin. (6) C. pr. civ.².

Prin acest principiu, se înțelege faptul că părțile pot determina nu numai existența procesului, prin declanșarea procedurii judiciare și prin libertatea de a pune capăt procesului înainte de a interveni o hotărâre asupra fondului pretenției supuse judecătii, ci și conținutul procesului, prin stabilirea cadrului procesual, în privința părților, obiectului și a cauzei, precum și a fazelor și a etapelor pe care procesul le-ar putea parcurge³.

În conținutul său, principiul disponibilității cuprinde o serie de drepturi și anume: dreptul părții interesate de a introduce sau nu acțiunea civilă, dreptul de a determina limitele acțiunii sau ale apărării, dreptul de a renunța la acțiune sau la dreptul subiectiv, de a recunoaște pretențiile din acțiune și de a stinge litigiul printr-o tranzacție, dreptul de a ataca pe căile legale hotărârea judecătorească, dreptul de a achiesa la hotărârea pronunțată și dreptul de a cere executarea silită a hotărârii judecătorești⁴.

II. Tranzacția, aspecte substanțial-procesuale

II.1. Noțiune

Potrivit literaturii de specialitate, tranzacția reprezintă acordul direct dintre părți, de esența acesteia fiind concesiile mutuale între părți⁵.

¹ Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 247 din 10 aprilie 2015, cu modificările și completările ulterioare.

² G. Boroș, M. Stancu, *Drept procesual civil*, ediția a 4-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2017, p.13.

³ G. Boroș, Codul de procedură civilă comentat și adnotat, vol. I, ediția a 4-a, Editura C.H. Beck, București, 2001, p. 119; G. Boroș, M. Stancu, *op. cit.*, p. 14.

⁴ C. Roșu, L. Dănilă, *Drept procesual civil*, ediția 5, Editura C.H. Beck, București, 2007, p. 42; C. Roșu, Principiul disponibilității în procesul civil, în Revista „Universul Juridic Premium” nr. 11/2016, disponibil [Online] la adresa <https://www.universuljuridic.ro/principiul-disponibilitatii-procesul-civil/>.

⁵ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă – Din perspectiva noului Cod de procedură civilă*, vol. I, Editura Wolters Kluwer România, București, 2010, p. 730.

Din punct de vedere substanțial, aceasta este definită de art. 2267 din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil⁶, ca fiind contractul prin care părțile previn sau sting un litigiu, inclusiv în faza executării silite, prin concesiile sau renunțări reciproce la drepturi ori prin transferul unor drepturi de la una la cealaltă.

Tranzacția, ca modalitate voluntară și convențională de stingere amiabilă a unui conflict dintre părți, poate fi judiciară sau extrajudiciară.

Întrucât procedura tranzacției extrajudiciare nu este prevăzută *de lege lata*, apreciem că s-ar impune reglementarea expresă a acesteia, în vederea încurajării părților în a încerca să soluționeze amiabil conflictele dintre acestea.

De exemplu, prin sentința civilă nr. 337/2018 pronunțată de Judecătoria Sânnicolau Mare⁷, s-a luat act și a fost consfințită tranzacția extrajudiciară privind lichidarea regimului matrimonial, încheiată de părți în fața unui avocat, care i-a încurajat să soluționeze amiabil litigiul, pentru a evita procedurile judiciare lungi și anevoioase.

În context procesual civil, aceasta este învoiala sau contractul judiciar al părților, în scopul de a pune capăt unui proces existent, prin care ele își fac concesiile sau renunță reciproc la drepturi, ori prin transferul unor drepturi de la una la alta. I se mai spune contract judiciar, întrucât el este realizat sau exprimat în fața instanței, dar fără intervenția sa⁸.

Hotărârea prin care se încuviințează învoiala părților este reglementată în art. 438-441 C. pr. civ.⁹, care consacră aspectele de ordin procedural ale tranzacției judiciare.

Așadar, hotărârea ce cuprinde în dispozitiv însăși învoiala părților trebuie să respecte atât o serie de condiții speciale prealabile pentru a se putea tranzacționa, cât și condițiile de fond și de formă reglementate de lege pentru validitatea actelor juridice.

II.2. Condițiile prealabile pentru a putea tranzacționa

Plecându-se de la definiția dată tranzacției, în doctrină s-a apreciat că pentru încheierea sa valabilă, trebuie întrunite, cumulativ trei condiții prealabile, respectiv: existența unui drept litigios sau cel puțin îndoielnic, cu potențial de a genera un proces (aprecierea caracterului îndoielnic aparține părților), intenția părților de a stinge procesul început ori de a preveni un proces pe cale să fie declanșat, precum și existența concesiilor reciproce, indiferent dacă acestea sunt sau nu de valoare egală (aprecierea valorii echivalente revine tot părților)¹⁰.

⁶ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011, cu modificările și completările ulterioare.

⁷ Jud. Sânnicolau Mare, sent. nr. 337/2018, consultată [Online] la adresa <https://avocatii.ro/tranzactia-judiciara-si-extrajudiciara-notiune-obiect-avantaje-si-consfintire/>.

⁸ C. Roșu, *Drept procesual civil. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2016, p. 325; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil, vol. II, Procedura contencioasă în fața primei instanțe. Procedura necontencioasă judiciară. Proceduri speciale*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 472.

⁹ C. Roșu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2016, p. 325.

¹⁰ D. C. Florescu, *Contractele civile*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 336.

De exemplu, prin sentința civilă nr. 1205/2019 a Judecătoriai Vălenii de Munte¹¹ a fost respinsă cererea de a se lua act de învoiala părților cu privire la validarea unui antecontract de vânzare vizând o suprafață de teren și construcția edificată pe aceasta.

În speță, părțile au încheiat o tranzacție și au supus-o încuviințării instanței, care, apreciind că în lipsa a cel puțin uneia dintre cele trei condiții prealabile pentru a se tranzacționa, poate fi vorba eventual de o simplă achiesare (recunoașterea unei pretenții adverse) sau desistare (renunțare la o pretenție proprie), fără însă ca această recunoaștere sau renunțare să aibă ca echivalent o recunoaștere, renunțare sau o prestație nouă reciprocă.

În aceste circumstanțe, instanța a reținut neîndeplinirea condițiilor prevăzute de art. 438 C. pr. civ., sub aspectul celei dintâi, părțile formulând direct cererea de a se lua act de tranzacție.

Mai mult, s-a apreciat în cauză că nu este întrunită nici condiția de valabilitate privind unul dintre obiecte, reținându-se că, deși în cuprinsul tranzacției, părțile au inclus și o casă de locuit, cu privire la aceasta nu au depus niciun act de proprietate. Or, „inexistența unui act juridic care să ateste dreptul de proprietate al părților cu privire la toate imobilele asupra cărora doresc să tranzacționeze are semnificația inexistenței, din punct de vedere juridic, a obiectului contractului judiciar (cel puțin în parte, cum este cazul în speța de față)”.

Apreciem parțial justă o astfel de soluție, întrucât, pe de o parte, în cauză nu a fost îndeplinită condiția prealabilă a existenței unui drept litigios sau cel puțin îndoielnic, cu potențial de a genera un proces, iar pe de altă parte, nu s-a probat existența în patrimoniul vânzătorului a dreptului de proprietate asupra construcției, deci lipsește o parte din obiectul tranzacției.

Un argument în plus îl reprezintă faptul că, din conținutul dispozițiilor art. 2.276 alin. (2) C. civ. reiese că tranzacția este nulă dacă din înscrisurile descoperite rezultă că părțile sau numai una dintre ele nu aveau niciun drept asupra căruia să poată tranzacționa. Din interpretarea acestui text legal se desprinde concluzia că nu se poate încuviința tranzacția asupra unui obiect cu privire la care nu se face dovada dreptului de proprietate.

Mai mult, apreciem că sesizarea instanței cu o cerere având ca obiect „validare antecontract de vânzare” presupune, pentru admisibilitate, refuzul nejustificat al uneia dintre părți de a-și îndeplini obligația de a perfecta convenția cu privire la care s-a făcut promisiunea bilaterală de vânzare.

În plus, sesizarea directă a instanței cu o cerere privind validarea unei astfel de tranzacții are și un scop ilicit, respectiv eludarea dispozițiilor legale în materie de taxe judiciare de timbru¹², ori evitarea achitării taxelor notariale, superioare celor judiciare.

¹¹ Jud. Vălenii de Munte, sent. nr. 1205/2019, consultată [Online] la adresa <https://sintact.ro/#/jurisprudence/533515586/1/decizie-nr-1205-2019-din-14-aug-2019-judecatoria-valenii-de-munte-hotarare-care-sa-tina-loc-de...?keyword=trazac%C5%A3ia&cm=SREST>.

¹² Art. 11 alin. (1) lit. a) din Ordonanța de urgență nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru, cu modificările și completările ulterioare, care a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 392 din 29 iunie 2013, dispune că „se taxează după cum urmează: a) cereri prin care părțile solicită instanței pronunțarea unei hotărâri care să consfințească înțelegerea părților, inclusiv când este rezultată din acordul de mediere – 20 lei; în cazurile în care înțelegerea sau acordul de mediere privește transferul dreptului de proprietate sau al altui drept real asupra unuia ori mai multor bunuri imobile, la această sumă se adaugă 50% din valoarea taxei care s-ar datora pentru acțiunea în revendicare a bunului cu valoarea cea mai mare dintre bunurile care fac obiectul dreptului real

Cu toate acestea, observăm că, în mod eronat s-a menționat în dispozitiv că hotărârea este supusă apelului în termen de 30 de zile de la comunicare, din moment ce dispozițiile art. 440 C. pr. civ. nu fac distincție între soluția ce va fi pronunțată în cauză, respectiv de admitere sau de respingere, astfel că și pentru ipoteza respingerii cererii de consfințire a tranzacției, calea de atac este recursul în termen de 30 de zile de la comunicare.

Cu privire la același obiect, în jurisprudență am identificat și o soluție radical opusă¹³, în sensul admiterii cererii și consfințirii învoielii părților potrivit tranzacției depusă la primul termen de judecată, dosarul având ca obiect „hotărâre care să țină loc de act autentic”.

Instanța a constatat că la data de 2 februarie 2015 reclamanta a încheiat cu tatăl său, pârâtul din cauză, o „promisiune bilaterală de vânzare-cumpărare autenticată, prin care s-a promis vânzarea și s-a acceptat cumpărarea” a două imobile: o locuință și o suprafață de teren intravilan, convenindu-se un preț care a fost achitat integral.

La termenul de judecată din data de 30 iunie 2015 părțile s-au prezentat în fața instanței și au solicitat să se ia act de tranzacția încheiată la data de 12 iunie 2015, prin care au convenit să stingă litigiul dintre ele.

S-a reținut în cauză că „potrivit disp. art. 271 C. pr. civ. părțile se pot înfățișa oricând în cursul judecății, chiar fără să fi fost citate, pentru a cere să se dea o hotărâre care să consfințească învoiala lor. Instanța constată că tranzacția îndeplinește condițiile prev. de art. 2267 și urm. din noul C. civ., motiv pentru care va admite cererea în conformitate cu art. 271-273 C. pr. civ., va lua act de învoiala cuprinsă în cadrul tranzacției și va pronunța o hotărâre care să o consfințească”.

Avem mari rezerve cu privire la această soluție, apreciind că nu se putea lua act de această tranzacție, părțile nedisputând niciun drept litigios, ci urmărind să obțină un act autentic (care este obligatoriu în cazul imobilelor) prin intermediul justiției, pentru a evita achitarea taxelor notariale. Totodată, dispozițiile procesual civile sunt total eronate, din moment ce judecătoria a fost sesizată la data de 12 iunie 2015, iar potrivit dispozițiilor art. 24 C. pr. civ., „*Dispozițiile legii noi de procedură se aplică numai proceselor și executărilor silitate începute după intrarea acesteia în vigoare*”, astfel că nu trebuiau reținute dispozițiile vechiului Cod de procedură civilă¹⁴.

II.3. Condițiile de validitate ale tranzacției

transferat. În cazul în care înțelegerea sau acordul de mediere are ca obiect partajul, la taxa fixă se adaugă 50% din valoarea taxei calculate potrivit art. 5”.

Taxa judiciară de timbru datorată pentru cererile având ca obiect pronunțarea unei hotărâri care ține loc de act autentic de înstrăinare a unor bunuri imobile, se calculează conform art. 3 alin. (2) lit. c) din Ordonanța de urgență nr. 80/2013 și este în quantum mult mai mare decât cea stabilită potrivit art. 11 alin. (1) lit. a) din același act normativ.

¹³ Jud. Zimnicea, sent. nr. 373/2015, consultată [Online] la adresa <https://sintact.ro/#/jurisprudence/521890719/1/sentinta-civila-nr-373-2015-din-30-iun-2015-judecatoria-zimnicea-hotarare-care-sa-tina-loc-de-act...?keyword=trazac%C5%A3ia&cm=SREST>.

¹⁴ Codul de procedură civilă din 1865 a fost publicat inițial în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 45 din 24 februarie 1948.

Contractul de tranzacție trebuie să întrunească condițiile generale de validitate ale contractelor, prevăzute de art. 1179 C. civ., respectiv: capacitatea părților de a contracta, consimțământul acestora, un obiect determinat și licit și o cauză licită și morală¹⁵.

i) Capacitatea procesuală

Art. 34 C. civ. definește capacitatea de folosință ca fiind aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și obligații civile, iar art. 56 C. pr. civ., având titlul marginal „Capacitatea procesuală de folosință”, dispune la alin. (1) că poate fi parte în judecată orice persoană care are folosința drepturilor civile.

Capacitatea procesuală de folosință nu este altceva decât aptitudinea de a avea drepturi și de a îndeplini obligații pe plan procesual și ea aparține, în principiu, oricărei persoane fizice sau juridice, în afara limitărilor expres prevăzute de lege.

Așadar, persoana care are capacitate de folosință a drepturilor civile are și capacitate procesuală de folosință (*legitimitio ad processum*) în legătură cu drepturile și obligațiile civile¹⁶.

Art. 37 C. civ. definește capacitatea de exercițiu ca fiind aptitudinea unei persoane de a încheia singură acte juridice, iar art. 57 C. pr. civ. dispune la alin. (1) că cel care are calitatea de parte își poate exercita drepturile procedurale în nume propriu sau prin reprezentant, cu excepția cazurilor în care legea dispune altfel.

Astfel, capacitatea de exercițiu (*legitimitio ad causam*) reprezintă capacitatea unei persoane, care are folosința dreptului, de a angaja și conduce personal procesul, îndeplinind obligațiile și realizând drepturile procesuale, pentru a valorifica în justiție dreptul litigios¹⁷.

Drept urmare, partea care dorește să dispună asupra drepturilor sale procesuale trebuie să aibă, în principiu, capacitate deplină de exercițiu în momentul formulării respectivei manifestări de voință¹⁸, în caz contrar fiind incidentă sancțiunea nulității relative a actului procesual de dispoziție în cauză, astfel cum prevăd dispozițiile art. 40 alin. (1) C. pr. civ.

Pentru persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu, tranzacția se înfăptuiește în numele acestora de către ocrotitorii legali ai lor, iar persoanele fizice cu capacitate restrânsă de exercițiu au nevoie de încuviințarea părintelui, tutorelui sau, după caz, a altei persoane care exercită autoritatea părintească asupra acesteia. În plus, pentru ca tranzacția să fie valabilă, în cazul persoanelor lipsite de capacitate deplină de exercițiu este nevoie și de autorizarea instanței de tutelă sau, după caz, a organului administrativ competent¹⁹, astfel cum rezultă și din prevederile art. 81 alin. (1) C. pr. civ.

¹⁵ T. Patancius, *Tranzacția judiciară în reglementarea NCC și NCPC*, disponibil [Online] la adresa <https://www.juridice.ro/286304/tranzactia-judiciara-in-reglementarea-ncc-si-ncpc.html>, accesat la data de 17 februarie 2021.

¹⁶ M. Tăbărcă, *Drept procesual civil, vol. I, Teoria generală*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 164.

¹⁷ *Idem*, p. 169.

¹⁸ A. Tabacu, *op. cit.*, p. 296.

¹⁹ G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2015, p. 521.

În ipoteza în care cel reprezentat este minor, încheierea tranzacției nu poate avea loc prin tutore decât cu avizul consiliului de familie și autorizarea instanței de tutelă, astfel cum prevede art. 144 alin. (2) C. civ., după cum în alte situații, în raport de temeiul reprezentării, este nevoie de încuviințarea prealabilă a instanței de judecată [de pildă, potrivit art. 976 alin. (2) C. pr. civ., în ipoteza actelor de înstrăinare încheiate de administratorul-sechestrului desemnat în cazul măsurii asigurătorii a sechestrului judiciar sau a transferului-înstrăinării – de drepturi de la o parte la cealaltă]²⁰.

Aceste dispoziții de drept comun se completează cu cele speciale prevăzute de art. 2271 C. civ., care stipulează că părțile trebuie să aibă deplină capacitate de a dispune de drepturile care formează obiectul contractului, iar cei ce nu au această capacitate, pot tranzacționa numai în condițiile prevăzute de lege.

Capacitatea deplină de exercițiu este necesară raportat la caracterul renunțărilor reciproce ce formează obiectul tranzacției și care sunt veritabile acte de dispoziție²¹.

ii) Consimțământul

Condiție de fond și generală la încheierea actului juridic civil, consimțământul nu cunoaște o definiție legală, acest rol revenindu-i doctrinei, însă legiuitorul român îi consacră o reglementare generoasă în cuprinsul Codului civil, în art. 1.182-1.224²².

Potrivit dicționarului de drept civil, acesta reprezintă „componenta esențială a voinței juridice ce dă expresie hotărârii subiectului de a încheia actul juridic și deci de a se obliga juridicește”²³.

Pentru a putea dispune de drepturile lor, părțile trebuie să exprime un consimțământ serios, nevicat și în deplină cunoștință de cauză²⁴, cu respectarea condițiilor ce se cer întrunite pentru a fi în prezența unui consimțământ valabil, astfel cum acestea sunt reglementate de art. 1.204 C. civ.

În virtutea rolului activ, judecătorul trebuie să se asigure că acestea cunosc în mod rezonabil natura și implicațiile actului procesual de dispoziție pe care doresc să-l încheie.

Cu toate acestea, există cazuri în care instanța pur și simplu ia act de tranzacție, fără a interpela părțile dacă acestea au semnat acordul și îi cunosc conținutul. Astfel, de exemplu, prin sentința civilă nr. 287/2018, Judecătoria Hațeg²⁵ nu a întreat părțile dacă acestea au încheiat acordul semnat anterior ședinței de judecată, dacă știu cele conținute în act, iar în

²⁰ G. Boroș, M. Stancu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2017, p. 602-603.

²¹ D. C. Florescu, *op. cit.*, p. 338.

²² R. Matefi, *Consimțământul element esențial al voinței juridice și mijloace de protejare a acestuia*, în Revista „Universul Juridic Premium” nr. 4/2018, p. 21, disponibilă și [Online] la adresa <http://revista.universuljuridic.ro/consimtamantul-element-component-esential-al-vointei-juridice-si-mijloace-de-protejare-acestui/>.

²³ M.N. Costin, C.M. Costin, *Dicționar de drept civil de la A la Z*, ediția a 2-a, Editura Hamangiu, București, 2007, p. 187.

²⁴ A. Tabacu, *op. cit.*, p. 296.

²⁵ În acest sens a se vedea Jud. Hațeg, sent. nr. 287/2018, consultată [Online] la adresa <https://sintact.ro/#/jurisprudence/531854978/1/sentinta-civila-nr-287-2018-din-23-mai-2018-judecatoria-hateg-partaj-bunuri-comune-lichidarea...?keyword=trazac%C5%A3ia&cm=SREST>.

considerente nu au fost analizate deloc condițiile prealabile încheierii tranzacției și nici pe cele de valabilitate ale actului, ci a fost copiat doar cuprinsul învoielii părților.

Nu suntem de acord cu această modalitate de gestionare a cauzei, ci apreciem că dacă părțile sunt prezente în fața instanței trebuie interpellate despre aceste aspecte, în caz contrar neputându-se lua act de tranzacție fără citarea lor pentru a da lămuriri.

iii) Cauza

Articolul 1.235 C. civ. definește cauza actului juridic ca fiind motivul care determină fiecare parte să încheie actul juridic.

Potrivit art. 2.270 C. civ., tranzacția se mărginește numai la obiectul ei, iar renunțarea făcută la toate drepturile, acțiunile și pretențiile nu se întinde decât asupra cauzei cu privire la care s-a făcut tranzacția. Mai mult, aceasta nu privește decât cauza cu privire la care a fost încheiată, fie că părțile și-au manifestat intenția prin expresii generale sau speciale, fie că intenția lor rezultă în mod necesar din ceea ce s-a prevăzut în cuprinsul ei.

Instanța are obligația de a veghea asupra existenței unei cauze licite și morale, precum și a lipsei unei eventuale intenții a părții ori a părților de a fraudă legea prin intermediul actului procesual de dispoziție în cauză²⁶.

iv) Obiectul

Tranzacția trebuie să aibă și un obiect determinat și licit, precum orice act juridic, deoarece manifestarea de voință a părții sau a părților trebuie să poarte asupra unui aspect precis al realității procesuale și să se încadreze în limitele reglementărilor legale de drept public și privat, luând în calcul și normele morale de conduită. În mod clar, judecătorul ar trebui să constate nulitatea acestui act procesual de dispoziție fără un obiect precis din punct de vedere al drepturilor asupra cărora se dispune sau care este în mod vădit în dezacord cu legea sau bunele moravuri²⁷.

Cât privește domeniul de aplicare, art. 2.268 alin. (1) C. civ. reglementează limitele acesteia, stipulând că nu se poate tranzacționa asupra capacității sau stării civile a persoanelor și nici cu privire la drepturi de care părțile nu pot să dispună potrivit legii. Cu toate acestea, se poate tranzacționa asupra acțiunii civile derivând din săvârșirea unei infracțiuni, astfel cum se stipulează în dispozițiile art. 2.268 alin. (2) C. civ.

S-a reținut în literatura de specialitate²⁸ că numai lucrurile care sunt în comerț pot face obiectul unei tranzacții, iar acest obiect trebuie să fie licit. Așadar, nu pot constitui obiectul tranzacției elementele de stare civilă, de capacitate a persoanelor, asupra puterii părintești, asupra infracțiunilor pedepsite prin dispozițiile legii penale.

Tranzacția este indivizibilă în ceea ce privește obiectul său, în sensul că, în lipsa unei stipulații contrare, aceasta nu poate fi desființată în parte, astfel cum prevăd dispozițiile art. 2.269 C. civ.

v) Condiții de formă

²⁶ A. Tabacu, *op. cit.*, p. 296.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de Drept civil Român, vol. 2*, Editura All, București, 1998, p. 634.

Reținem că pentru încheierea valabilă a tranzacției, forma scrisă prevăzută de dispozițiile art. 2.272 C. civ. este cerută *ad probationem*, iar nu *ad validitatem*.

Totodată, potrivit art. 439 alin. (1) C. pr. civ., tranzacția poate fi prezentată instanței doar în formă scrisă, de unde se poate deduce că singura condiție impusă de lege pentru a atrage pronunțarea unei hotărâri de expedient o reprezintă semnarea învoielii părții anterior prezentării acesteia instanței de judecată.

Faptul că învoiala părților va fi înfățișată în scris nu transformă tranzacția într-un act solemn²⁹, ci poate îmbrăca forma unui simplu înscris sub semnătură privată.

În mod evident, părțile pot înfățișa instanței și un înscris notarial ce atestă învoiala lor, deși nu au această obligație, cu privire la care instanța va lua act, cu excepția cazului în care, prin acord se constată o creanță certă, lichidă și exigibilă.

Cu privire la acest act, suntem de acord cu opinia exprimată în doctrină³⁰, în sensul că, părțile se află deja sub puterea unui titlu executoriu, sens în care dispune art. 628 alin. (1) pct. 2 C. pr. civ., astfel încât acesta nu va putea fi dublat și prin pronunțarea hotărârii de expedient. În acest caz, instanța doar va constata stingerea litigiului prin încheierea unei tranzacții extrajudiciare, pronunțând soluția în cauză în raport de etapa procesuală în care a intervenit și în măsura în care părțile nu fac alte acte procedurale de dispoziție în fața instanței.

În literatura de specialitate³¹, s-a apreciat că tranzacțiile ce cuprind un act solemn, cum ar fi o donație, nu trebuie încheiate în formă autentică, datorită faptului că hotărârea judecătorească și, pe cale de consecință și hotărârea de expedient, are natura juridică a unui înscris autentic, ipoteză în care forma *ad validitatem* cerută de lege este respectată prin însăși înscrierea învoielii părților în dispozitivul hotărârii³².

S-a mai reținut în literatura de specialitate că tranzacția trebuie încheiată personal sau prin intermediul unui mandatar cu procură specială, conferită tocmai în vederea încheierii actului procesual în cauză³³.

²⁹ M. Tăbărcă, *Drept procesual civil*, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2008, p. 670.

³⁰ C. Negriță, *Comentariu (la art. 411-482)*, în *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, vol. I, Art. 1-526 (coordonator Gabriel Boroï), Editura Hamangiu, București, 2013, p. 821.

³¹ V.M. Ciobanu, G. Boroï, T.C. Briciu, *Drept procesual civil*, Editura C.H. Beck, București, 2011, p. 326.

³² Aceeași rațiune a stat și la baza emiterii Deciziei nr. 23/2017 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unei chestiuni de drept, care a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 365 din 17 mai 2017 și prin care s-a statuat că: „În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 1.279 alin. (3) teza întâi și art. 1.669 alin. (1) C. civ., nu este obligatorie forma autentică la încheierea promisiunii de vânzare a unui bun imobil, în vederea pronunțării unei hotărâri care să țină loc de act autentic”. Instanța Supremă a reținut că, de vreme ce efectele (contractului) translativ de proprietate asupra imobilului în cauză se produc de la data rămânerii definitive a hotărârii care ține loc de contract, „iar nu de la momentul perfectării promisiunii de vânzare, nu se justifică exigențele de solemnitate impuse pentru încheierea valabilă a contractului de vânzare imobiliară și în ceea ce privește faza precontractuală a vânzării”.

³³ G. Boroï, M. Stancu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2015, p. 522.

Astfel, mandatarul cu procură generală nu va putea realiza din propria inițiativă un astfel de act procesual, întrucât acesta poate realiza numai acte de conservare și administrare, nu și acte de dispoziție asupra drepturilor de ordin substanțial sau procesual, în conformitate cu art. 2.016 alin. (1) și (2) C. civ. Totuși, avocatul care reprezintă și asistă partea în proces poate efectua acte procesuale de dispoziție dacă acest drept i-a fost conferit în mod expres de către clientul său în contractul de asistență juridică³⁴.

II.4. Cauzele de nulitate ale tranzacției

Potrivit dispozițiilor art. 2.273 alin. (1) C. civ, tranzacția poate fi afectată de aceleași cauze de nulitate ca orice alt contract, însă nu poate fi anulată pentru eroare de drept referitoare la chestiunile ce constituie obiectul neînțelegerii părților și nici pentru leziune.

Astfel cum s-a reținut și în doctrină³⁵, dispozițiile Codului civil enumeră limitativ ipotezele în care intervine sancțiunea nulității tranzacției, respectiv:

i) este nulă tranzacția încheiată pentru executarea unui act juridic lovit de nulitate absolută, în afară de cazul în care părțile au tranzacționat expres asupra nulității [art. 2.274 alin. (1) C. civ].

ii) în cazul în care tranzacția s-a încheiat pentru executarea unui act anulabil, anularea tranzacției poate fi cerută numai de partea care la data încheierii tranzacției nu cunoștea cauza de anulabilitate [art. 2.274 alin. (1) C. civ].

iii) este nulă tranzacția încheiată pe baza unor înscrisuri dovedite ulterior ca fiind false (2.275 C. civ).

iv) descoperirea ulterioară de înscrisuri necunoscute părților și care ar fi putut influența conținutul tranzacției nu reprezintă o cauză de nulitate a acesteia, cu excepția ipotezei în care înscrisurile au fost ascunse de către una dintre părți sau, cu știința acesteia, de către un terț [2.276 alin. (1) C. civ].

v) tranzacția este nulă dacă din înscrisurile descoperite rezultă că părțile sau numai una dintre ele nu aveau nici un drept asupra căruia să poată tranzacționa [art. 2.276 alin. (2) C. civ].

vi) tranzacția asupra unui proces este anulabilă la cererea părții care nu a cunoscut că litigiul fusese soluționat printr-o hotărâre judecătorească intrată în puterea lucrului judecat (art. 2.277 C. civ.).

S-a reținut totodată că toate aceste situații (cauze de nulitate/anulabilitate) reprezintă aplicări ale dreptului comun în materie de contracte³⁶.

Textul art. 2.278 C. civ. constituie un element de noutate în reglementarea națională, făcând trimitere la normele procedurale în materie și legiferând efectul constatării nulității unei hotărâri judecătorești de expedient.

Potrivit alin. (1) al acestui articol, „tranzacția care, punând capăt unui proces început, este constatată printr-o hotărâre judecătorească poate fi desființată prin acțiune în nulitate

³⁴ G. Boroj, M. Stancu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2017, p. 591.

³⁵ T. Patancius, *op. cit.*

³⁶ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p. 634.

sau acțiune în rezoluțiune ori reziliere, precum orice alt contract. Ea poate fi, de asemenea, atacată cu acțiune revocatorie sau cu acțiunea în declararea simulației”.

Alineatul 2 al art. 2.278 C. civ. prevede că „hotărârea prin care s-a desființat tranzacția în cazurile prevăzute la alin. (1) face ca hotărârea judecătorească prin care tranzacția fusese constatată să fie lipsită de orice efect”.

De pildă, într-o cauză³⁷, părțile au încercat obținerea, prin intermediul instituției „îndreptării erorii materiale” a modificării conținutului unei tranzacții, motivat de faptul că a fost inserată greșit suprafața de teren cu privire la care părțile s-au învoit.

Astfel, la data de 31.12.2020, s-a solicitat îndreptarea erorii materiale cuprinse în dispozitivul sentinței civile nr. 686/2009 a Judecătoriei Rădăuți, în sensul a se menționa că suprafața de teren aferentă imobilelor edificate în timpul căsătoriei este de 600 m.p., în loc de 1.000 m.p., astfel cum greșit s-a consemnat.

Instanța a reținut incidența în cauză a dispozițiilor art. 281 vechiul C. pr. civ.³⁸, precum și faptul că prin hotărârea ce se urmărește a fi îndreptată s-a încuviințat tranzacția încheiată între părți privind partajarea „casei și anexelor gospodărești și a suprafeței de 10 ari teren aferentă imobilelor”.

S-a considerat în cauză că eroarea materială semnalată de petent nu a fost efectuată de judecător, întrucât, atât în cererea de chemare în judecată, cât și în cuprinsul tranzacției depusă în dosar la data de 19.01.2009 și consfințită prin sentința a cărei îndreptare s-a solicitat, s-a menționat că terenul avea o suprafața de 1.000 m.p. (10 ari), iar nu de 600 m.p., după cum a arătat petentul prin cererea de îndreptare a erorii materiale.

A reținut instanța că nu poate fi îndreptată o eroare care nu îi este imputabilă, petentul putând solicita anularea tranzacției. Date fiind aceste considerente, precum și faptul că nu erau îndeplinite condițiile prevăzute de art. 281 vechiul C. pr. civ., instanța a respins cererea.

Apreciem corectă soluția pronunțată în cauză, întrucât nu poate fi utilizată procedura îndreptării erorii materiale pentru a fi modificat conținutul unei tranzacții, respectiv al unei hotărâri de expedient, în condițiile în care, în dosarul inițial nu s-a probat dreptul de proprietate asupra întregii suprafețe de teren de 1000 m.p. Considerăm așadar că în speța inițială a fost o eroare de judecată prin care a fost încuviințată învoiala părților vizând un obiect cu privire la care nu a fost făcută dovada dreptului de proprietate. Or, dacă ulterior părțile au descoperit că puteau justifica existența în patrimoniul lor a unei suprafețe de teren mai mică, singura soluție viabilă o constituie anularea tranzacției, cu consecința caducității hotărârii de expedient (hotărârea de admitere a cererii de desființare a tranzacției va determina lipsirea de efecte a hotărârii de expedient), urmată eventual de încheierea unui alt acord între părți, cu privire la un obiect de care pot dispune, fiind coproprietari.

³⁷ Jud. Rădăuți, înch. nr. 189/2021, nepublicată.

³⁸ Potrivit art. 281 vechiul C. pr. civ.: „Erorile sau omisiunile cu privire la numele, calitatea și susținerile părților sau cele de calcul, precum și orice alte erori materiale din hotărâri sau încheieri pot fi îndreptate din oficiu sau la cerere. Instanța se pronunță prin încheiere dată în camera de consiliu. Părțile vor fi citate numai dacă instanța socotește că este necesar să dea anumite lămuriri. În cazul hotărârilor, îndreptarea se va face în ambele exemplare ale hotărârii.”

III. Efectele tranzacției și căile de atac

III.1. Efectele tranzacției

Hotărârea prin care se încuvințează învoiala părților nu se bucură de autoritate de lucru judecat, întrucât instanța nu realizează o verificare jurisdicțională a pretențiilor deduse judecâți, dezbaterile judiciare fiind substituite de contractul încheiat între părți, care va constitui dispozitivul hotărârii; hotărârea judecătorească este doar forma pe care o îmbracă convenția dintre părți³⁹.

Așadar, dacă drepturile cu privire la care părțile au tranzacționat sunt din nou supuse judecâții, nu se va invoca autoritatea de lucru judecat a hotărârii de expedient, ci forța obligatorie a contractului constatată prin hotărârea de expedient⁴⁰.

Dintre efectele atașate tranzacției, unele sunt atașate convenției, altele decurg din titlul ce constată încheierea învoielii⁴¹.

a) Efectele care se atașează convenției sunt următoarele⁴²:

i) În principiu, tranzacția este declarativă în raport cu dreptul care a făcut obiectul litigiului, dar, dacă partea se obligă să plătească o sumă de bani, să remită un bun, în raport cu această contrapartidă, tranzacția este creatoare sau translativă.

ii) Tranzacția produce un efect extinctiv în privința drepturilor asupra cărora părțile și-au făcut concesiile sau renunțări reciproce, ori cu privire la care ele au consimțit transferul unor drepturi de la una la cealaltă.

iii) Tranzacția obligă definitiv părțile la ceea ce acestea s-au îndatorat, dacă, prin natura lor prestațiile nu sunt revizibile.

b) Efectele care se atașează hotărârii sunt următoarele⁴³:

i) actul instanței conferă tranzacției valoare autentică. Cele cuprinse în dispozitivul hotărârii, dacă nu sunt înscrise în fals, fac probă cu privire la realitatea convenției și conținutul ei.

ii) Actul instanței are forță executorie, așa că, pe temeiul acestui titlu se poate recurge la executarea silită.

Apreciem, alături de alți autori⁴⁴ că, dacă există o coparticipare procesuală pasivă, tranzacția încheiată de către unii din coparticipanți nu poate aduce atingere drepturilor celorlalți coparticipanți, stabilite prin hotărârea împotriva căreia s-a exercitat calea de atac respectivă.

³⁹ A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea hotărârii judecătorești*, Editura Universul Juridic, București, 2008, p. 35; C. Negriță, *Comentariu (la art. 411-482)*, în *Noul Cod de procedură civilă* (coordonator Gabriel Boroș), op. cit., p. 820.

⁴⁰ G. Boroș, M. Stancu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2017, p. 605.

⁴¹ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă, vol. I*, Editura Universul Juridic, București, 2013, p. 1079.

⁴² C. Roșu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2016, p. 326; I. Deleanu, *op. cit., vol. I*, 2013, p. 1079.

⁴³ *Ibidem; Idem*, p. 1080.

⁴⁴ C. Roșu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2016, p. 326.

III.2. Căi de atac

Hotărârea care consfințește tranzacția intervenită între părți va putea fi atacată, pentru motive procedurale, numai cu recurs la instanța ierarhică superioară, astfel cum prevăd dispozițiile art. 440 C. pr. civ.

Cu titlu de exemplu, prin sentința civilă nr. 1035/2016 pronunțată de Secția civilă a Tribunalului Ilfov⁴⁵, s-a luat act de tranzacția încheiată între părți, evitându-se deschiderea procedurii insolvenței debitoarei, care a achitat o parte din suma datorată creditoarei, obligându-se ca, în contul restului datoriei, să livreze reclamantei bunurile prevăzute în anexa nr. 1 și în convenția de compensare la acordul părților.

Dând prevalență principiului disponibilității și verificând calitatea de reprezentant al părților, s-a luat act de tranzacție, iar cu privire la hotărârea de expedient, s-a prevăzut drept cale de atac „recursul în 30 de zile de la comunicare, care va fi depus la Tribunalul Ilfov, urmând a fi judecat la instanța superioară celei care a luat act de renunțare”⁴⁶.

Considerăm însă că, în dosarele având ca obiect devoluțiune succesorală, în care părțile încheie un acord doar cu privire la modalitatea de lotizare a bunurilor moștenite, iar instanța se pronunță pe celelalte capete de cerere, hotărârea pronunțată va putea fi atacată cu apel, apoi cu recurs.

Astfel, dând prevalență principiului unicității căilor de atac, dacă instanța constată deschisă succesiunea după autorul părților, stabilește componența masei successorale, calitatea de moștenitori a părților, cotele lor successorale, dispune ieșirea din indiviziune și consfințește învoiala privind modalitatea efectivă de atribuire a bunurilor moștenite, hotărârea va putea fi atacată inițial cu apel, apoi cu recurs.

Apreciem așadar că nu s-ar putea prevedea două căi de atac, respectiv apelul pentru dezlegările jurisdicționale și recursul pentru consfințirea învoielii părților, neputându-se aplica prin analogie cele statuate prin Decizia nr. 12/2020 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție⁴⁷, în care s-a decis că, „în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 191 alin. (1) C. pr. civ., partea în sarcina căreia s-a stabilit amenda judiciară prevăzută de art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. a) C. pr. civ. pentru introducerea, cu rea-credință, a unor cereri principale, accesorii, adiționale sau incidentale, precum și pentru exercitarea unor căi de atac vădit netemeinice, prin aceeași hotărâre prin care au fost soluționate aceste cereri, poate formula critici care vizează amendarea sa numai pe calea cererii de reexaminare, neputând supune aceste critici controlului judiciar prin intermediul apelului sau recursului”.

⁴⁵ Trib. Ilfov, S. civ., sent. nr. 1035/2016, consultată [Online] la adresa <https://sintact.ro/#/jurisprudence/525589015/1/sentina-civila-nr-1035-2016-din-14-apr-2016-tribunalul-ilfov-procedura-insolventei-societati-cu...?keyword=trazac%C5%A3ia&cm=SREST>.

⁴⁶ Cu titlu de observație, sesizăm că, în partea finală a dispozitivului s-a făcut o eroare cu privire la actul de dispoziție, fiind trecută renunțarea la judecată, în loc de tranzacție.

⁴⁷ Decizia nr. 12/2020 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 546 din 25 iunie 2020.

Constatăm așadar că practica judiciară s-a conformat celor statuate în mod obligatoriu, în privința situațiilor ce reclamă căi de atac diferite. De exemplu, într-o cauză⁴⁸ în care s-a renunțat la judecată, însă s-a și dispus amendarea reclamantei pentru abuz de drept procesual, s-a prevăzut calea de atac a recursului pentru renunțarea la judecată și calea de atac a cererii de reexaminare pentru amendă.

Cu toate acestea, Decizia nr. 12/2020 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție a fost contestată de literatura de specialitate⁴⁹, care a apreciat că a doua opinie jurisprudențială este cea corectă, în sensul că aceste critici privitoare la amenda aplicată pot fi deduse controlului judiciar, prin căile de atac de reformare (apel sau recurs), împreună cu alte critici privind modul de soluționare a cererii, deoarece astfel se realizează o judecată unitară, în termen optim și previzibil.

Suntem de acord cu argumentele doctrinare⁵⁰ potrivit cărora interpretarea dată de instanța supremă este excesivă și surprinzătoare raportat la principiul disponibilității, în special la art. 9 alin (2) C. pr. civ., deoarece aplicarea sancțiunii amenzii se dispune de regulă, la cererea uneia dintre părți, care apreciază că cererile respective sunt abuzive și doar uneori de instanță din oficiu.

Astfel, în absența obligativității normei, nu se poate ajunge la concluzia aplicării din oficiu de către instanța de judecată a sancțiunii amenzii, ci, ea este o cerere accesorie, care este dependentă de soluția dată asupra cererii principale.

Mai mult decât atât, Decizia nr. 12/2020 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție riscă să contravină dispozițiilor art. 21 alin. (3) și art. 124 alin. (2) din Constituție, îndeosebi în lumina Deciziei Curții Constituționale nr. 604/2020⁵¹ prin care această instanță a stabilit în unanimitate că evaluarea cererii privind tergiversarea procesului se va realiza de către instanța ierarhic superioară⁵².

Alături de alți autori, apreciem că hotărârea de expedient poate fi atacată cu recurs numai în măsura în care tranzacția a fost încheiată în fața primei instanțe sau a instanței de apel, în acest din urmă caz, însă, cu excepția situației în care, potrivit legii, hotărârea dată în apel este definitivă⁵³.

Dacă însă instanța este sesizată cu o cerere de consfințire tranzacție extrajudiciară și apreciază că trebuie respinsă, atunci hotărârea va fi supusă tot recursului.

Există însă și a treia variantă, în care părțile, pe parcursul judecății încheie un astfel de acord, de care instanța apreciază că nu poate lua act.

⁴⁸ Jud. Rădăuți, sent. civ. nr. 240/2021, nepublicată.

⁴⁹ Pentru o analiză minuțioasă a Deciziei nr. 12/2020 a Instanței Supreme, a se vedea A. Speriusi-Vlad, C. Roșu, *Considerații critice referitoare la Decizia nr. 12/2020, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție-Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii*, în Revista „Analele Universității din București-Seria Drept”, 2020, p. 38-53.

⁵⁰ A. Speriusi-Vlad, C. Roșu, *op. cit.*, p. 49.

⁵¹ Curtea Constituțională, dec. nr. 604/2020, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 976 din 22 octombrie 2020.

⁵² A. Speriusi-Vlad, C. Roșu, *op. cit.*, p. 53.

⁵³ G. Boroi, M. Stancu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2017, p. 605.

În această ipoteză, apreciem că dispoziția de respingere a unei astfel de cereri va putea fi atacată o dată cu fondul cauzei, iar judecata va continua.

Întrucât art. 440 C. pr. civ. este formulat foarte vag, considerăm că se impune ca, *de lege ferenda*, să se clarifice această normă, în sensul de a se prevedea, în mod expres că hotărârea de admitere a tranzacției sau de respingere a tranzacției extrajudiciare poate fi atacată doar cu recurs la instanța ierarhic superioară, doar dacă tranzacția a fost încheiată în fața primei instanțe sau a instanței de apel, cu excepția cazului în care hotărârea instanței de apel este definitivă. Dacă cererea de consfințire a tranzacției judiciare se respinge, judecata continuă, iar încheierea de respingere va fi supusă aceleiași căi de atac ca și fondul cauzei.

Faptul că hotărârea nu este susceptibilă și de apel este explicabil prin aceea că instanța ce pronunță hotărârea de expedient nu procedează la o judecare a fondului, limitându-se la a verifica dacă tranzacția este rezultatul voinței neviciate a părților și dacă prin aceasta se urmărește un scop licit⁵⁴.

Calea de atac a recursului este limitată la „motive procedurale”, respectiv numai motivele în legătură cu regulile de urmat în ceea ce privește darea hotărârii de expedient⁵⁵, motivele de casare prevăzute de dispozițiile art. 488 alin. (1) pct. 7 și 8 C. pr. civ. fiind inadmisibile, întrucât hotărârea de expedient este lipsită de autoritate de lucru judecat (instanța nefăcând altceva decât să consfințească voința părților în cuprinsul hotărârii), iar o critică referitoare la încălcarea ori aplicarea greșită a normelor de drept material nu poate fi primită, întrucât este înlăturată prin chiar dispoziția textului procedural.

În legătură cu căile de atac împotriva hotărârii de expedient, se admite în doctrină⁵⁶ că revizuirea este, în principiu inadmisibilă deoarece hotărârea judecătorească nu este rezultatul unor dezbateri contradictorii și nu stabilește o situație de fapt în funcție de probele administrate. Cu toate acestea, unele motive de revizuire ar putea fi valorificate și împotriva hotărârilor de expedient, de exemplu cele prevăzute de art. 509 alin. (1) pct. 2 C. pr. civ. (obiectul pricinii nu se află în ființă), sau de art. 509 alin. (1) pct. 7 C. pr. civ. (dacă reprezentantul incapabilului a fost de rea-credință) etc.⁵⁷.

Codul de procedură civilă nu arată cum trebuie să procedeze instanța de apel sau de recurs, dacă tranzacția intervine în aceste căi de atac. Pentru că tranzacția este un act de dispoziție, pentru identitate de rațiune, se va proceda ca în cazul în care se renunță sau se achiesează în căile de atac. Așadar, sentința sau, după caz decizia vor fi anulate și se va da o hotărâre care va consfinți învoiala părților⁵⁸.

Propunem așadar ca, *de lege ferenda* să se reglementeze în mod expres soluția ce trebuie pronunțată de către instanța de control judiciar, în sensul precizat anterior, respectiv să se prevadă în mod expres că, dacă tranzacția se încheie în apel sau în căile extraordinare de atac, instanța să dispună anularea sentinței sau, după caz a deciziei pronunțate în cauză și să dea o hotărâre, prin care să consfințească învoiala părților.

⁵⁴ T. Patancius, *op. cit.*

⁵⁵ M. Tăbârcă, *op. cit.*, vol. II, p. 475.

⁵⁶ G. Boroș, M. Stancu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2017, p. 605.

⁵⁷ A. Nicolae, *op. cit.*, p. 266-267.

⁵⁸ C. Roșu, *Drept procesual civil, op. cit.*, 2016, p. 326.

IV. Drept comparat

În *dreptul procesual civil al Republicii Moldova*, tranzacția de împăcare reprezintă unul din mijloace derivate, atipice sau alternative de apărare ale pârâtului⁵⁹.

Asemănător dreptului național și în Republica Moldova, în virtutea principiului disponibilității, părțile aflate într-un conflict au posibilitatea de a soluționa problemele pe cale amiabilă, până a ajunge în instanță, sau dacă una dintre părți a declanșat deja procesul, de a-l finaliza printr-o încheiere judecătorească, având la bază o tranzacție de împăcare.

În literatura de specialitate⁶⁰, tranzacția a fost definită ca fiind un contract, numit și act de dispoziție bilaterală a părților prin care acestea, făcând concesii reciproce, aplanează litigiul și sting procesul.

Astfel, pentru a nu supraîncărca sistemul judecătorec, legiuitorul a pus la îndemâna părților acest mecanism care să le permită găsirea unui compromis sub controlul instanței de judecată, ce vine să monitorizeze legalitatea și oportunitatea intervenirii acestei instituții, nepermițând inducerea în eroare a părții care se află într-o poziție inferioară sau abuzul de drept. Deci, rolul tranzacției de împăcare este nu numai de a pune capăt procesului dintre ele, în condițiile în care le mulțumește deopotrivă, ci și de a stinge orice posibilitate de litigiu pe viitor în legătură cu obiectul cauzei respective. Controlul instanței de judecată este crucial, date fiind efectele pe care le produce acest act de dispoziție, uneori consecințele fiind grave pentru părți (și nu numai), acesta trebuie făcut cu respectarea unor condiții bine definite și asigurate prin mecanisme clare oferite de legiuitor⁶¹.

Efectul ireversibil al tranzacției de împăcare constă în încheierea procesului, prin darea unei hotărâri judecătorești, care, spre deosebire de reglementarea națională, are în principiu, autoritate de lucru judecat, motiv pentru care asigurarea unui mecanism clar de implementare al acesteia într-o procedură de judecată ar spori eficiența actului justiției și ar garanta respectarea drepturilor și intereselor legitime ale părților care uzează de acest act de dispoziție⁶².

În literatura de specialitate⁶³ se apreciază că, pentru ca tranzacția judiciară să producă efecte, trebuie să conțină următoarele caractere esențiale, respectiv:

– să existe un drept litigios, un drept încălcat sau nerecunoscut pe care să-l dispute părțile și care face obiectul unui proces, ceea ce determină ca tranzacția judiciară să se deosebească de orice alt contract încheiat în afara instanței de judecată. Dreptul litigios care face obiectul procesului și al tranzacției poate avea orice natură, în principiu, spre deosebire

⁵⁹ E. Belej, D. Dumitrașcu, *Modalități tipice ale pârâtului în cadrul procesului civil*, în Revista „Studia Universitatis Moldaviae-Seria Științe sociale”, nr. 3 (143)/2021, p. 35.

⁶⁰ T. Cruglițchi, *Realizarea principiului disponibilității în cadrul procesului civil*, în Revista „Știința în Nordul Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective”, ediția a 3-a, Bălți, 2019, p. 425, disponibilă [Online] la adresa https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/83106.

⁶¹ A. Danilov, O. Ciobanu, *Tranzacția de împăcare – actul de dispoziție ce contribuie la o disciplinare*, în „Revista Națională de Drept” nr. 4-6/2018, p. 94.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Idem*, p. 95.

de contractele obișnuite care, de regulă, nu pot avea ca obiect drepturi personale nepatrimoniale și nici drepturi patrimoniale care au caracter strict personal;

– dorința fermă exprimată de părți în sensul de a pune, în acest mod (prin convenție) capăt litigiului dintre ele, ori de a evita pornirea unui proces civil;

– ambele părți să facă, deopotrivă, concesii în legătură cu pretențiile care constituie obiectul litigiului dintre ele;

– existența unui proces în curs de desfășurare sau iminența declanșării unui litigiu în legătură cu dreptul aflat în stare conflictuală pe care și-l dispută părțile.

Suntem de acord cu statuările doctrinare⁶⁴ în sensul că tranzacția judiciară presupune nu numai înțelegerea părților în legătură cu soarta procesului dintre ele și aducerea acestui fapt la cunoștința judecătorului, ci și primirea, verificarea și constatarea faptului că între părți a avut loc o învoială, urmate de darea unei hotărâri în consecință. Astfel, efectele tranzacției judiciare se produc pe deplin nu în momentul în care părțile își manifestă voința, ci abia atunci când judecătorul, luând act de voința părților și făcând verificările necesare, pronunță hotărârea pe care au dorit-o părțile litigante.

Observăm așadar că solemnitatea se numără printre caracterele juridice ale tranzacției, fiind oferită de faptul că, pentru a produce efecte (în principal stingerea procesului) învoiala părților trebuie înfățișată instanței de judecată și dobândește forță juridică numai după consfințirea sa prin hotărârea judecătorească.

De asemenea, tranzacția este un contract sinalagmatic, acest caracter rezidând în faptul că ambele părți își asumă obligații determinate de renunțările sau recunoașterile reciproce pe care le fac referitor la pretențiile formulate. Cu toate acestea, odată ce și-au manifestat voința în fața instanței, părțile nu mai pot reveni asupra deciziei pe care au luat-o, deci nu mai pot solicita desființarea convenției. De fapt, neexecutarea concesiilor (motiv al unei eventuale desființări a tranzacției) nici nu se poate pune în acest caz, întrucât o eventuală acțiune prin care s-ar încerca valorificarea dreptului ce a făcut obiectul tranzacției, urmează a fi respinsă de instanța de judecată.

O altă caracteristică a tranzacției judiciare este reprezentată de faptul că acest contract este cu titlu oneros și comutativ, în sensul că ambele părți urmăresc obținerea unui avantaj patrimonial, generat tocmai de evitarea pierderii procesului. În același timp, părțile cunosc exact întinderea avantajului de care vor profita, chiar dacă acesta nu le va aduce profit în egală măsură⁶⁵.

⁶⁴ *Ibidem.*

⁶⁵ *Ibidem.*

Tranzacția este consacrată în art. 60 și art. 212 C. pr. civ. al Republicii Moldova⁶⁶ ce reglementează hotărârile prin care se constată existența unei tranzacții intervenite între părți în fața judecătorului și de art. 1917-1925 C. civ. al Republicii Moldova⁶⁷.

Art. 60 alin. (2) C. pr. civ. al Republicii Moldova recunoaște atât reclamantului, cât și pârâtului dreptul de a înceta procesul prin tranzacție de împăcare.

Dreptul de a încheia tranzacția de împăcare aparține părților raportului juridic litigios (reclamant, pârât, reprezentanții acestora care dispun de aceste împuterniciri potrivit art. 81 C. pr. civ. al Republicii Moldova), inclusiv intervenienților principali, spre deosebire de persoanele care pornesc procesul în interesele altor persoane, care nu dispun de acest drept procesual⁶⁸.

Tranzacția poate fi încheiată pe tot parcursul procesului, părțile dispunând nu numai de drepturile materiale ce le aparțin, ci și de mijloacele procesuale, întrucât acest act de dispoziție înlocuiește hotărârea judecătorească.

Astfel, asemănător dreptului național, părțile se pot înfățișa oricând în fața instanței pentru a solicita pronunțarea unei hotărâri care să consfințească învoiala lor, iar în conformitate cu dispozițiile art. 212 C. pr. civ. al Republicii Moldova, procesul va lua sfârșit, instanța de judecată urmând a pronunța o încheiere motivată de confirmare a tranzacției și de încetare a procesului, atacabilă cu recurs.

Reținem așadar că acest contract se poate încheia și în timpul soluționării căilor de atac, chiar dacă înțelegerea a intervenit numai între unele dintre părțile procesului, cu condiția ca prin aceasta să nu se lezeze drepturile celor care nu au exercitat respectiva cale de atac.

De exemplu, într-o cauză⁶⁹, având ca obiect despăgubiri a fost admis recursul declarat de către societatea de asigurări, au fost casate decizia din 25 octombrie 2018 a Curții de Apel Chișinău, încheierea din 25 octombrie 2018 a Curții de Apel Chișinău, încheierea din 4 octombrie 2018 a Curții de Apel Chișinău și hotărârea din 16 martie 2015 a Judecătoriei Botanica mun. Chișinău și a fost emisă o nouă hotărâre prin care a fost confirmată tranzacția de împăcare în procedura medierii între părți, fiind redat conținutul acesteia în dispozitiv.

S-a reținut în cauză că la data de 5 februarie 2019, societatea de asigurare a depus o cerere de aprobare a tranzacției de împăcare în procedura medierii, prin care a solicitat admiterea acesteia, emiterea unei încheieri prin care să fie dispusă încetarea procesului civil al reclamantei cu privire la încasarea despăgubirii de asigurare, a penalităților și a cheltuielilor de judecată. Părțile au prezentat instanței contractul de tranzacție în cadrul procedurii de mediere, încheiat la 21 decembrie 2018, care a fost consfințit.

⁶⁶ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. CP225/2003 din 30.05.2003, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 285-294 art. 436 din data de 3 august 2018, cu modificările și completările ulterioare.

⁶⁷ Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-75 art. 132 din data de 1 martie 2019, cu modificările și completările ulterioare.

⁶⁸ T. Cruglițchi, *op. cit.*, p. 425.

⁶⁹ Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție din 3 aprilie 2019, consultată [Online] la adresa http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=50252.

Condițiile tranzacției se consemnează în procesul-verbal al ședinței de judecată și se semnează de ambele părți, iar dacă este prezentată printr-o cerere scrisă, se anexează la dosar, făcându-se o mențiune despre aceasta în procesul-verbal al ședinței. Înainte de a încuviința învoiala, instanța le explică părților efectele acesteia, adică încetarea procesului și imposibilitatea de a reveni asupra situației litigioase în cadrul altui proces de judecată⁷⁰.

Observăm așadar că, spre deosebire de dreptul național care prevede forma scrisă pentru încheierea tranzacției, în Republica Moldova tranzacția se încheie fie în formă scrisă de către părți, fie acestea stabilesc condițiile tranzacției în cadrul ședinței de judecată, care urmează a fi consemnate în procesul-verbal al ședinței.

Pentru ca tranzacția să producă efecte juridice și să fie ulterior executată de părți (în mod voluntar sau silit, fără îndeplinirea vreunei alte formalități), legea instituie necesitatea ca aceasta să fie confirmată de către instanța care a primit spre examinare cauza civilă.

Art. 60 alin. (5) C. pr. civ. al Republicii Moldova prevede că instanța nu va putea consfinți tranzacția, urmând a pronunța o încheiere motivată, dacă acest act contravine legii ori încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau a statului. Anterior confirmării tranzacției, instanța verifică respectarea dispozițiilor art. 32 alin. (3) din Legea nr. 137/2015 cu privire la mediere⁷¹, potrivit căruia „(3) *Nu se admite includerea în tranzacție a clauzelor care: a) se referă la drepturi și obligații de care părțile nu pot dispune liber prin tranzacție; b) încalcă normele imperative ale legii, ordinea publică și bunele moravuri; c) sunt în mod evident inechitabile; d) prejudiciază interesul superior al copilului; e) încalcă drepturile unor terțe persoane neantrenate în procesul medierii*”.

Observăm așadar că judecătorul căruia i se prezintă convenția de către părți nu are doar un simplu rol de mediator, ci are dreptul și, totodată obligația de a face unele verificări și de a lua, eventual, unele măsuri care se impun în scopul apărării, protejării intereselor părților, precum și ale terțelor persoane. Instanța nu poate interveni în sensul de a modifica înțelegerea părților, în sensul de a le determina pe acestea să încheie sau nu un asemenea act procesual, dar poate să-și exercite rolul său activ făcând verificări asupra legitimității și legalității tranzacției.

La primirea tranzacției de împăcare intervenită între părți, judecătorul are obligația să examineze conținutul acesteia și dacă sunt îndeplinite condițiile pentru a putea fi încheiată, să verifice dacă nu este rezultatul unui viciu de consimțământ, dacă nu se urmărește eludarea legii, precum și dacă nu se face în detrimentul intereselor generale sau ale unor terțe persoane⁷².

⁷⁰ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea normelor Codului de procedură civilă la judecarea pricinilor în primă instanță nr. 24 din 12 decembrie 2005, p. 18, disponibilă [Online] la adresa https://www.academia.edu/31432375/MODELE_DE_ACTE_DEPUSE_DE_AVOCA%C5%A2I_%C3%8EN_INSTAN%C5%A2E.

⁷¹ Legea nr. 137/2015 cu privire la mediere a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 224-233 art. 445 din data de 21 august 2015.

⁷² A. Danilov, O. Ciobanu, *op. cit.*, p. 96.

Activitatea de control a judecătorului are menirea de a supraveghea ca prerogativele de dispoziție privind drepturile materiale deduse judecătii, precum și cele procesuale puse la îndemâna părților să fie îndeplinite cu bună-credință și în conformitate cu scopul în vederea căruia au fost recunoscute de lege.

Astfel, într-o speță au fost stipulate următoarele: „din considerentele menționate și având în vedere faptul că, în conformitate cu art. 60 alin. (5) C. pr. civ. al Republicii Moldova, tranzacția nu contravine legii, și nu încalcă drepturile, libertățile și interesele legitime ale persoanei, interesele societății sau ale statului, instanța ajunge la concluzia de a confirma tranzacția și a înceta procesul”⁷³.

Dacă pentru rezolvarea unor neregularități de ordin procedural ale încheierii prin care se confirmă tranzacția poate fi exercitată calea de atac a recursului⁷⁴, în situația în care convenția părților s-a încheiat cu nerespectarea unor condiții de validitate, aceasta va putea fi atacată printr-o acțiune în anulare.

Alături de alți autori⁷⁵, concluzionăm că în condițiile sistemului judecătoresc al Republicii Moldova tranzacția reprezintă un mijloc foarte eficient de soluționare a unor litigii dintre părți, prin intermediul contractului de tranzacție putându-se reduce substanțial sarcina de lucru a instanțelor, economisindu-se timp, dar și alte cheltuieli aferente unui proces de judecată.

În *dreptul spaniol*, înțelegerea dintre părți reprezintă una dintre modalitățile atipice de finalizare ale unui proces. Părțile din litigiu încheie un acord de soluționare a acestuia, prin concesi reciprocă, punând capăt procesului declanșat. Respectivul contract este guvernat de normele civile de drept substanțial, în art. 1809-1819 C. civ. spaniol⁷⁶, având însă consecințe procedurale, de unde și numele de tranzacție judiciară. Pentru ca învoiala părților să pună capăt litigiului, aceasta trebuie prezentată instanței de judecată, care va emite un ordin de stingere a procesului.

Codul civil spaniol, dar și întreaga jurisprudență califică tranzacția ca fiind un contract care tranșează aspectele controversate dintre părți și rezolvă litigiul existent între acestea.

Tranzacția reprezintă așadar un act juridic bilateral în care părțile nu doresc același lucru și unde, împreună cu o renunțare parțială la creanța uneia dintre părți, există o recunoaștere a creanței celeilalte, acestea fiind condiționate reciproc⁷⁷.

În privința caracterelor juridice ale acesteia, observăm că tranzacția este un contract bilateral, sinalagmatic, oneros și de cauzalitate, întrucât scopul acesteia este de a elimina o controversă prin renunțări, concesi reciprocă.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea normelor Codului de procedură civilă la judecarea pricinilor în primă instanță nr. 24 din 12 decembrie 2005, p. 18, *op. cit.*

⁷⁵ *Idem*, p. 97.

⁷⁶ Decretul Regal din 14 iulie 1889 de publicare a Codului civil, publicat în Gazeta din Madrid nr. 206 din 25 iulie 1889.

⁷⁷ J. R. Valles Barea, *La Transacción Judicial como fórmula de resolución de conflictos (I)*, în Revista „IberForo-Bilbao”, disponibilă [Online] la adresa http://www.iberforomadrid.com/descargas/revista/rev_02_01_c.pdf.

În privința tipurilor de tranzacții, doctrina spaniolă distinge între tranzacția proprie și cea improprie, între cea pură și cea incompletă, respectiv între cea judiciară și extrajudiciară⁷⁸.

Tranzacția proprie este reglementată de art. 1.809 C. civ. spaniol și este caracterizată de faptul că este încheiată de chiar părțile interesate, spre deosebire de cea improprie, care, deși nu îndeplinește cerințele arbitrajului, este încredințată unui terț, a cărui intervenție însă nu va afecta esența și natura contractului.

Tranzacția pură este reglementată de art. 1.809 C. civ. spaniol, iar în cea incompletă, părțile renunță la altceva decât la ceea ce au intenționat să cedeze.

Tranzacția judiciară este încheiată în timpul desfășurării procesului în fața instanței de judecată care o consfințește printr-un ordin, spre deosebire de cea extrajudiciară, care fie este adoptată anterior declanșării litigiului, fie în timpul procesului, fără însă a fi aprobată de judecător.

Din art. 1.809 C. civ. spaniol se desprind elementele esențiale ale tranzacției, respectiv: existența unei situații litigioase⁷⁹, intenția de a elimina incertitudinea pentru a pune capăt acestei insecurități juridice, reciprocitatea concesiilor și existența unui proces în curs de soluționare, în caz contrar ar fi vorba de o tranzacție extrajudiciară.

Fiecare tranzacție, așa cum a statuat Curtea Supremă „produce efectul și înlocuiește un raport juridic controversat cu unul cert și necontroversat, stingând drepturile și acțiunile cauzei și creând noi obligații în așa fel încât să nu poată fi ridicate întrebări care să afecteze situațiile preexistente tranzacției, care au pierdut protecția legală atunci când sunt compromise”⁸⁰.

Întrucât este vorba de un contract, acesta trebuie să aibă un obiect actual sau posibil, legal și determinat sau determinabil, astfel cum se desprinde din dispozițiile art. 1.271-1.273 C. civ. spaniol.

Deși Codul civil spaniol nu conține o regulă generală cu privire la drepturile litigioase ce pot face obiectul învoielii părților, doctrina a încercat să umple această lacună legislativă prin stabilirea regulii potrivit căreia tranzacția poate privi doar drepturi de care părțile pot dispune⁸¹.

Cu privire la interpretarea tranzacției, instanța trebuie să recurgă la regulile generale pentru interpretarea contractului, reglementate de art. 1.281-1.289 C. civ. spaniol.

Cu toate acestea, există, în acest sens, o regulă specifică edictată de art. 1.815 C. civ. spaniol, în virtutea căruia, chestiunile diferite de cele asupra cărora părțile interesate au

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ A se vedea, Hotărârile Curții Supreme din 3 august 1962, 26 aprilie 1963, 11 iunie 1965, 29 aprilie 1966, 6 octombrie 1968 și 26 iunie 1969, în care s-a statuat că tranzacția implică existența unei incertitudini juridice create în jurul pozițiilor și revendicărilor părților, consultate în J. R. Valles Barea, *op. cit.*

⁸⁰ Hotărârile Curții Supreme, Camera întâi, din 26 iunie 1969 și 14 martie 1993, consultate în S. San Cristóbal Reales, *La transacción como sistema de resolución de conflictos disponibles*, publicată în Revista „Anuario Jurídico y Económico Escurialense”, nr. XLIV (2011) 277-302, p. 280.

⁸¹ J. R. Valles Barea, *op. cit.*

intenționat să contracteze nu ar trebui înțelese ca fiind incluse în contract, astfel că, în caz de îndoială, judecătorul este cel care va determina cu precizie obiectul litigiului care a fost oprit de tranzacție.

Codul civil spaniol nu stabilește o formă expresă și nici nu conține vreo normă care să reglementeze forma pe care trebuie să o îmbrace contractul care pune capăt diferendelor părților în legătură cu raportul juridic litigios.

Prin urmare, Curtea Supremă a statuat că este posibilă efectuarea tranzacției pe cale orală⁸², însă consimțământul reciproc al ambelor părți constituie o cerință esențială.

Într-o speță⁸³, Curtea Provincială din Madrid a reținut că instanța, pentru consfințirea tranzacției nu trebuie să verifice cerințele de fond ale acordului, întrucât legea permite și impune verificarea doar a cerințelor privitoare la capacitatea juridică și la dreptul de dispoziție al părților sau al reprezentanților lor împuterniciți în mod corespunzător, care participă la încheierea actului.

Prin urmare, pentru a aproba convenția părților, judecătorul trebuie să analizeze doar dacă încheierea tranzacției nu vizează un domeniu interzis de lege, limitat din motive de ordin general, ori nu încalcă drepturile unei terțe persoane, precum și capacitatea juridică a părților de a dispune de drepturile cu privire la care fac concesii reciproce, iar dacă acestea nu se prezintă personal, că avocatul părții are o procură specială în acest sens.

Acordul părților consfințit pe cale judiciară produce efecte juridice între părți, astfel că potrivit art. 206.2 raportat la art. 548 C. pr. civ. spaniol⁸⁴, ordinul care îl aprobă este executoriu în cazul în care părțile nu respectă convenția consfințită.

De exemplu, într-o cauză⁸⁵ s-a luat act de tranzacția încheiată între un profesionist și consumatori, prin care părțile au convenit reducerea dobânzii variabile de la 4,5% la 2,25%.

S-a reținut că a fost încheiat un acord extrajudiciar, urmare a hotărârii nr. 241 din 9 mai 2013 a Curții Supreme, prin care profesionistul a fost obligat să modifice clauza abuzivă privind dobândă variabilă. Astfel, pentru a evita litigiile, părțile au convenit să facă concesii reciproce și au ajuns la un acord prin care au pus capăt stării conflictuale dintre acestea. S-a considerat așadar că acordul de eliminare a diferendului dintre părți și reciprocitatea concesiilor sunt elementele fundamentale ale tranzacției, conform art. 1.809 C. civ. spaniol.

⁸² Hotărârea Curții Supreme, Camera civilă, Secțiunea 1, din 28 mai 2009, consultată în S. San Cristóbal Reales, *op. cit.*, p. 280.

⁸³ Hotărârea Curții Provinciale din Madrid din 19 ianuarie 2010, consultată în S. San Cristóbal Reales, *op. cit.*, p. 292.

⁸⁴ Legea nr. 1/2000 de procedură civilă, publicată în Buletinul Oficial al Spaniei (BOE) nr. 7 din 8 ianuarie 2000.

⁸⁵ Hotărârea Curții Supreme, Camera civilă, din 11 aprilie 2018, consultată în *Cláusulas suelo. Validez de la transacción posterior para evitar la controversia judicial. Sentencia Tribunal Supremo Sala de lo Civil, Nº 205/2018, Rec 751/2017, de 11 de Abril de 2018*, disponibilă [Online] la adresa <https://www.iberley.es/jurisprudencia/clausulas-suelo-validez-transaccion-posterior-evitar-controversia-judicial-sentencia-tribunal-supremo-sala-civil-n-205-2018-rec-751-2017-11-04-2018-47814777>.

Astfel, banca, care urmărea obținerea unei dobânzi de 4,5%, a fost de acord cu o reducere a nivelului inițial la 2,25%, iar consumatorii, care nu doreau deloc dobândă au consimțit la acest nivel inferior celui inițial pentru a evita un nou proces având ca obiect „constatare clauze abuzive”.

A reținut Curtea Supremă că ambele părți au făcut concesii reciproce pentru a evita eventualele litigii, astfel că tranzacția nu contravine legii, motivul de nulitate constatat anterior nu mai subzistă și nu se poate nega posibilitatea ca și în acest domeniu să se poată încheia acorduri, mai ales atunci când există o dorință clară de a favoriza soluționarea extrajudiciară a litigiilor.

Alături de alți autori⁸⁶, apreciem că tranzacția judiciară este o modalitate eficientă și satisfăcătoare pentru părți de a încheia procesul, iar judecătorii trebuie să manifeste un rol activ, încurajând părțile să pună capăt diferendelor dintre acestea printr-o tranzacție.

În dreptul francez, tranzacția este definită de art. 2.044 C. civ. francez ca fiind un contract prin care părțile pun capăt unui proces început sau preîntâmpină declanșarea unui litigiu, constituind o modalitate alternativă de soluționare a conflictelor⁸⁷.

Tranzacția constituie un fel de justiție privată, care face totuși obiectul recunoașterii oficiale de către instanțele de judecată. Articolul 2.052 C. civ. francez prevede că tranzacția este un obstacol în calea inițierii sau continuării între părți a unei acțiuni în justiție având același obiect. În plus, una dintre părți poate cere instanței sau unui notar să confere forță executorie tranzacției.

Recurgerea la această instituție este frecventă în domeniul asigurărilor, al dreptului afacerilor sau al dreptului muncii, unde se apreciază discreția garantată de aceste negocieri confidențiale care permit încheierea unui acord privat.

Pentru a promova metodele alternative de soluționare a litigiilor, art. 2.062 C. civ. francez reglementează „acordul de procedură participativă”, care este similar cu tranzacția și care este o formă de negociere asistată de avocat cu efecte juridice extinse.

Deoarece tranzacția implică renunțări reciproce, unele litigii nu pot fi soluționate în această manieră, de exemplu în domeniul statutului persoanelor. Într-adevăr, consecința acestui acord este de a împiedica părțile să-și prezinte disputa judecătorului, sub incidența inadmisibilității, deci, cu alte cuvinte, de a pune capăt procesului.

Conform art. 2044 alin. (4) C. civ. francez, învoiala trebuie să îmbrace forma scrisă, însă conform Curții de Casație franceze⁸⁸, această formă este cerută doar pentru a dovedi tranzacția, nereprezentând însă o condiție de validitate a actului juridic bilateral. În aceeași hotărâre, Instanța Supremă a statuat că pentru a modifica o tranzacție, actul modificator trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca actul inițial.

⁸⁶ J.R. Valles Barea, *op. cit.*

⁸⁷ *Justice: qu'est-ce qu'une transaction?*, disponibilă [Online] la adresa <https://www.vie-publique.fr/fiches/268670-justice-quest-ce-quune-transaction>, accesată la data de 18 august 2021.

⁸⁸ Curtea de Casație, Hotărârea din 10 octombrie 1995, consultată în *La transaction: définition, condition, effets*, disponibil [Online] la adresa <https://cours-de-droit.net/la-transaction-definition-condition-effets-a121610296/>.

Pentru a fi valabilă, convenția nu trebuie să fie afectată de vreun viciu de consimțământ (dol, eroare sau violență), iar părțile trebuie să aibă capacitatea de a încheia o tranzacție.

Judecătorul verifică existența concesiilor reciproce, respectiv dacă fiecare dintre părți renunță cel puțin parțial la o pretenție, precum și dacă obiectul contractului este reprezentat de drepturi de care se poate dispune⁸⁹.

În cazul nerespectării tranzacției de către una dintre părți, cealaltă parte este îndreptățită să solicite rezilierea tranzacției, precum și daune-interese. De asemenea, poate solicita consfințirea tranzacției de către un judecător pentru a-i oferi forță executorie (astfel, în cazul nerespectării de către o parte, cealaltă parte se poate adresa executorului judecătoresc în vederea executării silite).

Tranzacția este un contract sinalagmatic, oneros și comutativ, existând și opinia că ar fi un contract aleatoriu, cu care nu suntem de acord⁹⁰ întrucât părțile cunosc exact întinderea avantajului de care vor profita, chiar dacă acesta nu le va aduce profit în egală măsură.

Aceasta poate fi judiciară sau extrajudiciară, în funcție de cum a fost sau nu declanșat procesul între părți.

Observăm totodată că, asemănător dreptului național și în dreptul francez, părțile pot pune capăt oricând litigiului dintre acestea prin încheierea unui tranzacții.

Cât privește efectele tranzacției, reținem că potrivit art. 2.052 alin. (1) C. civ. francez, aceasta produce aceleași efecte ca o judecată, în sensul că toate acțiunile în justiție privind aceleași drepturi vor fi respinse. Dacă tranzacția intervine în cursul procesului, judecătorul se desistează, iar hotărârea pronunțată va putea fi atacată pentru cauze de validitate sau executare relative la contractul încheiat.

Din lecturarea art. 2.048 și art. 2.049 C. civ. francez deducem că principiul interpretării stricte a conținutului tranzacției nu este absolut, în sensul că principiul utilizat de jurisprudență vizează toate creanțele trecute și cele viitoare care ar putea da naștere unor litigii între părți.

Tranzacția are efecte relative în privința celor deduse judecății, aplicându-se art. 1351 C. civ. francez ce reglementează efectele relative ale convențiilor, precum și efecte declarative, în sensul că nu se creează noi drepturi, ci se constată, retroactiv, existența lor în patrimoniul părților.

Reținem că, printr-o hotărâre din 17 februarie 2021, Camera socială a Curții de Casație⁹¹ și-a confirmat jurisprudența recentă potrivit căreia tranzacția, redactată în termeni generali, exclude orice plângere referitoare atât la executarea, cât și la încetarea contractului de muncă.

⁸⁹ *La transaction: définition, condition, effets, op. cit.*

⁹⁰ *Le contrat de transaction*, disponibil [Online] la adresa <https://cours-de-droit.net/contrat-de-transaction-juridique-a121603882/>.

⁹¹ Hotărârea Curții de Casație, Camera socială, nr. 19-20.635 din 17 februarie 2021, consultată în X. Berjot, *Portée de la transaction: confirmation de la Cour de Cassation*, disponibilă [Online] la adresa https://www.google.com/search?q=jurisprudencia+de+transacciones+judiciales&rlz=1C1CHBD_en-gbRO920RO920&oq=jurisprudencia+de+transacciones+judiciales&aqs=chrome..69i57.364j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8.

După ce anterior a adoptat o concepție restrictivă privind sfera tranzacției, în ultimii ani, Camera socială a Curții de Casație a optat pentru o interpretare extensivă.

Astfel, prin hotărârea nr. 97-43.471 din 1 martie 2000⁹², s-a statuat că o clauză de neconcurență nu intră în sfera tranzacției, întrucât aceasta din urmă este menită să pună capăt unui litigiu dintre părți cu privire la încetarea contractului de muncă și să soluționeze consecințele pecuniare, iar nu să nu conțină nicio dispoziție referitoare la această clauză.

De asemenea, prin hotărârea nr. 11-28.739 din 20 martie 2013⁹³, s-a apreciat că o tranzacție semnată după încetarea contractului de muncă și care nu se referă la drepturile dobândite cu privire la participarea la profit nu este de natură a împiedica introducerea unei acțiuni în justiție din partea angajatului care să vizeze obținerea unor astfel de sume de bani.

Astfel, Camera socială a Curții de Casație a contrazis Adunarea plenară a aceleiași instanțe, care statuase că tranzacția prin care angajatul a renunțat la toate pretențiile de orice fel împotriva angajatorului referitoare atât la executarea, cât și la încetarea contractului său de muncă este de natură a împiedica solicitarea ulterioară a unei prime de repartizare a profitului⁹⁴.

Observăm însă că, printr-o hotărâre din 5 noiembrie 2014⁹⁵, Camera socială a Curții de Casație a făcut un reviriment jurisprudențial, reținând că, întrucât în condițiile tranzacției, angajatul a declarat că nu mai are nimic de pretins de la angajator indiferent dacă motivul este legat de executarea sau încălcarea contractului de muncă, acesta nu mai are dreptul la nicio despăgubire pentru pierderea salariului sau în locul preavizului.

În speță, angajatul concediat pentru abateri grave, semnase o tranzacție cu fostul său angajator. Ulterior semnării actului, acesta a introdus o acțiune în fața Tribunalului Muncii, solicitând plata unor sume de bani cu titlu de despăgubiri pentru pierderea salariului și în locul preavizului, cererea fiind respinsă atât în primă instanță, cât și de către Curtea de Apel și de Curtea de Casație⁹⁶.

Hotărârea din 17 februarie 2021 menționată anterior confirmă actuala poziție a jurisprudenței, care este de natură să asigure soluționarea litigiilor apărute între angajator și angajat.

Cu toate acestea, efectul extinctiv al tranzacției nu este absolut. Astfel, renunțarea angajatului la drepturile sale născute sau la cele viitoare, precum și la orice procedură referitoare la executarea contractului de muncă nu face inadmisibilă o cerere privind fapte care au avut loc în perioada de executare a contractului de muncă, ulterior încheierii

⁹² Hotărârea Curții de Casație, Camera socială, nr. 97-43.471 din 1 martie 2000, consultată în X. Berjot, *op. cit.*

⁹³ Hotărârea Curții de Casație, Camera socială, nr. 11-28.739 din 20 martie 2013, consultată în X. Berjot, *op. cit.*

⁹⁴ Hotărârea Curții de Casație, Adunarea plenară, nr. 93-43.375 din 4 iulie 1997, consultată în X. Berjot, *op. cit.*

⁹⁵ Hotărârea Curții de Casație, Camera socială, nr. 13-18.984 din 5 noiembrie 2014, consultată în X. Berjot, *op. cit.*

⁹⁶ Această soluție a fost reafirmată în mai multe hotărâri ulterioare, respectiv Hotărârea Curții de Casație, Camera socială, nr. 16-25.426 din 30 mai 2018, Hotărârea Curții de Casație, Camera socială, nr. 17-19.676 din 20 februarie 2019, consultate în X. Berjot, *op. cit.*

tranzacției, însă al căror fundament a apărut după încheierea acordului, astfel cum s-a statuat prin hotărârea Curții de Casație din 16 octombrie 2019⁹⁷.

Sesizăm că reglementarea tranzacției din statele analizate este similară cu cea din dreptul național, cu deosebirea că în Republica Moldova hotărârea de expedient este denumită „încheiere” și se bucură de autoritate de lucru judecat, iar în dreptul spaniol aceeași hotărâre poartă denumirea de ordin.

V. Concluzii

Constatăm că legiuitorul a pus la îndemâna părților un instrument juridic, prin intermediul căruia să poată negocia direct, rezultatul unei astfel de negocieri urmând a îmbrăca forma încheierii unei tranzacții.

Cu toate acestea, pentru a fi valabil, actul juridic bilateral trebuie să respecte condițiile generale din materia contractelor, precum și pe cele speciale amintite anterior.

Conchidem că rezolvarea amiabilă a unui litigiu ar trebui să prezinte mai mult interes pentru justițiabili, deoarece, recurgând la mijloace alternative de soluționare a unor divergențe, precum medierea, pe lângă degrevarea instanțelor extrem de aglomerate, părțile ar obține o soluție reciproc convenabilă și durabilă, făcând concomitent economie de timp și cheltuieli, spre deosebire de tranșarea litigiului pe cale judiciară, când rezolvarea conflictului se întinde pe o perioadă îndelungată, fiind necesare cheltuieli suplimentare și existând riscul ca, în final, ambele părți să fie nemulțumite de soluția pronunțată de instanță⁹⁸.

Totodată, apreciem că s-ar impune reglementarea expresă a tranzacției extrajudiciare, în vederea încurajării părților în a încerca să soluționeze amiabil conflictele dintre acestea.

Apreciem necesară clarificarea dispozițiilor art. 438 alin. (1) C. pr. civ., în sensul că ar trebui să se prevadă în mod expres obligația părților care încheie o tranzacție de a se prezenta în fața instanței personal, sau prin mandatar cu procură specială pentru aplicarea ori recunoașterea semnăturii, cu excepția cazului în care aceasta a fost încheiată în fața notarului public.

De asemenea, în cauzele având ca obiect „devoluțiune succesorală”, raportat la divergențele jurisprudențiale identificate, considerăm că se impune ca, *de lege ferenda*, să existe o reglementare expresă în sensul că părțile pot tranzacționa cu privire la toate capetele de cerere formulate într-un dosar de dezbatere succesorală, instanța având obligația să facă o verificare cu privire la calitatea de moștenitor a părților și stabilirea cotelor succesoriale, iar în ipoteza în care constată că sunt încălcate normele imperative care le reglementează, va respinge cererea de consfințire a tranzacției părților, urmând a continua judecata. Dacă însă părțile au tranzacționat doar cu privire la modalitatea de împărțire a bunurilor moștenite, instanța are obligația de a se pronunța cu privire la restul capetelor de cerere cu care a fost investită. Totodată, hotărârea ce cuprinde atât dezlegările instanței, cât și consfințirea tranzacției părților, va fi supusă în întregime căii de atac a apelului, apoi recursului.

⁹⁷ Hotărârea Curții de Casație, Camera socială, nr. 18-18.287 din 16 octombrie 2019, consultată în X. Berjot, *op. cit.*

⁹⁸ G. Boroj, M. Stancu, *op. cit.*, p. 31.

Totodată, apreciem necesar ca, *de lege ferenda* să existe o reglementare unitară în privința posibilității recuperării taxei judiciare de timbru, ca urmare a consfințirii acordului părților, respectiv să se prevadă în mod expres în cuprinsul Ordonanței de urgență nr. 80/2013 posibilitatea restituirii, la cererea părții interesate, a taxei de timbru achitată de aceasta, în ipoteza încheierii unei tranzacții, cu excepția cazurilor în care conflictul este legat de transferul dreptului de proprietate, constituirea altui drept real asupra unui bun imobil, partaj sau când privește o cauză succesorală.

Întrucât art. 440 C. pr. civ. este formulat foarte vag, considerăm că se impune ca, *de lege ferenda*, să se clarifice această normă, în sensul de a se prevedea, în mod expres că hotărârea de admitere a tranzacției sau de respingere a tranzacției extrajudiciare poate fi atacată doar cu recurs la instanța ierarhic superioară, doar dacă tranzacția a fost încheiată în fața primei instanțe sau a instanței de apel, cu excepția cazului în care hotărârea instanței de apel este definitivă. Dacă cererea de consfințire a tranzacției judiciare se respinge, judecata continuă, iar încheierea de respingere va fi supusă aceleiași căi de atac ca și fondul cauzei.

De asemenea, întrucât dispozițiile art. 438-441 C. pr. civ. nu prevăd în mod expres soluția care trebuie pronunțată de instanța de control judiciar în ipoteza în care părțile încheie o tranzacție în apel sau în recurs, propunem ca, *de lege ferenda* să se reglementeze în mod expres ca, dacă tranzacția se încheie în apel sau în căile extraordinare de atac, instanța să dispună anularea sentinței sau, după caz a deciziei pronunțate în cauză și să dea o hotărâre, prin care să consfințească învoiala părților.

